

ANTON SLOTBOOM

**MIJN
HOOFD
DOET GEK**

**KOPPEN EN
HERSENSCHADE
IN HET NEDERLANDSE
VOETBAL**

**JUST
PUBLISHERS**

1.

IN HET MORTUARIUM

De geur van formaldehyde dringt mijn neus binnen. Die geur gaat door merg en been en komt uit een witte plastic emmer die op de snijtafel is neergezet, in het mortuarium in de kelder van het VU-ziekenhuis in Amsterdam. In die emmer zitten de hersenen opgeborgen van Wouter Johannes Holverda, roepnaam Wout, geboren op 22 april 1958 in Leiden. Ooit was Holverda een bejubeld voetballer, waar grote clubs als Ajax en Feyenoord achteraan zaten. Een klein gifkikkertje met een ongelooflijk koptalent. Dat had hij te danken aan een bijzondere gave: hij kon ontzettend hoog springen.

“Als ik sprong, kwam de onderkant van m’n schoenen op schouderhoogte bij mijn tegenstander,” zei Wout daar zelf vijf jaar voor zijn dood over. “Zó hoog kon ik springen. Dat was mijn specialiteit. Mijn geluk.”

Holverda stierf op 3 december 2021, slechts 63 jaar oud. Nu staar ik naar in plakjes gesneden delen van zijn brein. Sommige plakken zijn een centimeter dik, andere juist flinterdun. Ik zie de plakjes hersenen, vol beschadigde hersencellen en bloedcellen, en probeer te bedenken hoe ze eruitzien en werken.

Twee hersenhelften, vier hersenkwabben.

Grijze stof aan de buitenkant.

Witte stof aan de binnenkant.

96 miljard hersencellen.

1000 miljard gliacellen.

Pas onder de microscoop, na zijn dood, zagen de artsen van Holverda dat hun vermoeden klopte. De oud-prof had inderdaad CTE, Chronische Traumatische Encefalopathie, als allereerste voetballer van Nederlandse bodem. In dit steriele mortuarium zie ik dat natuurlijk niet meteen terug, nu de plakjes uit de emmer worden gehaald en één voor één voor mijn neus worden neergelegd.

“Gaat het?” vraagt neuropatholoog Annemieke Rozemuller onder-tussen met een glimlach. Zij is dé deskundige, een soort superster in deze wereld, reist de wereld over om op congressen te spreken, is bijna toe aan haar pensioen. Dat vertelt ze me overigens pas later. Nu gaat ze, valt me op, vooral geconcentreerd en respectvol met de hersenen van Wout Holverda om. En ze ziet dat ik met iedere minuut een beetje meer van de leg begin te raken, in dit mortuarium, kijkend naar de resten van de voetballer over wie ik nu al maanden een boek aan het schrijven ben. En van wie ik contact heb met zijn familie. Met oud-medespelers. Met deskundigen die alles over zijn medische lot weten. Zoveel weten van iemand en dan zo iemands brein zien, is bijna te veel van het goede.

In deze klinische ruimte, half ondergronds – ze noemt het ‘de achterdeur van het ziekenhuis’ – hap ik naar adem. Daar kan zij natuurlijk niets aan doen. Sterker nog: ze ruikt het zelf niet eens meer. Het duizelt me, en niet alleen omdat de omgeving misselijk maakt. Er schiet veel door me heen, in het net iets te grote medische gewaad dat ik op verzoek heb aangetrokken. Want er is me de afgelopen minuten veel indrukwekkends uitgelegd.

Hoe Wout Holverda hier binnen werd gebracht, een paar uur na zijn dood. “Er was geen tijd te verliezen, zoiets moet snel gebeuren.”

Op welke van de twee roestvrijstalen snijtafels hij kwam te liggen. “Kijk, daar.”

Hoeveel mensen vervolgens met hem bezig waren. “Iedereen heeft dan een eigen rol.”

Hoe geconcentreerd dat eraan toging. “Nee, natuurlijk stond er geen muziek op.”

Hoe zijn hersenen vervolgens werden verwijderd en meteen op kweek gezet. “Hoe langer je wacht, hoe meer er stuk gaat in de hersenen, en dat krijg je niet gerepareerd.”

Hoe zijn schedel daarna weer werd dichtgemaakt. “Alles gebeurt met beleid.”

Hoe je van de hele operatie niks meer zag toen Wout Holverda een paar dagen later opgebaard in het stadion van Sparta kwam te liggen zodat fans afscheid konden nemen.

Het was hier waar een deel van Holverda’s hersenen in deze plakjes werden gesneden, krijg ik te horen als Rozemuller de hersenen eerbiedig uitstalt; dikke en dunne plakken, keurig naast elkaar. Geduldig begint ze te verklaren wat ze me wil laten zien.

“Kijk, je ziet hier twee streepjes. Normaal hoort dit maar één streepje te zijn, en aan elkaar vast te zitten,” wijst ze aan. “Je ziet dat er in de buitengebieden van de hersenen ernstig weefselverlies heeft plaatsgevonden. Dat zijn al die inhammen in de cortex. Er is dus schade in de grote buitengebieden van de hersenen.”

“En kijk hier,” zegt ze dan, met een vinger wijzend naar een van de plakken. “Kijk naar het gebied waar de hippocampus zit. Dat zijn de geheugengebieden. En dit hoort ook eigenlijk helemaal mooi aan elkaar te zitten. Maar ook daar zie je aan deze hersenen dat het helemaal verloren is gegaan. O, en zie je die zwarte openingen? Dat is een teken van weefselverlies. Dat hoort strakker te zijn.”

Zachtjes verlegt ze wat plakken. Terwijl ze dat doet trekt ze een conclusie. “Op je vijftigste is dit niet gewoon ouderdom. Zeker niet.”

De impact van wat ze zegt, op een plek waar maar zelden een levende buitenstaander over de vloer komt, maakt indruk. Na een kleine twintig minuten kijken en praten begint Rozemuller de plakjes weer op te stapelen. Dat doet ze sereen, met een bijna verlegen glimlach op haar gezicht. Het emmertje van Holverda gaat terug het 'depot' van de Hersenbank in. We lopen de snijzaal weer door, de lege snijtafels langs, trekken onze handschoentjes uit en gooien de gewaden in klaarstaande wasmanden.

Dan heb ik nog een vraag. Als je deze hersenen nou naast gezonde hersenen zou leggen, wat zie je dan?

Rozemuller antwoordt resoluut. Ze heeft weinig tijd nodig om na te denken. "Ja, dan schrik je wel."

2.

MORGEN BEN IK HET TOCH WEER VERGETEN

“**M**ijn hoofd doet gek,” zegt Wout Holverda, die van de term CTE dan nog nooit heeft gehoord, zeven jaar eerder. Het is de winter van 2017, we staan samen in de gracht van het stadion van Sparta. Sparta heeft gespeeld en verloren, we zijn het allebei wel gewend. Het is een graad of vijf, Holverda heeft een dik, gewatteerd jack aan met het embleem van Sparta erop. Om zijn nek zit een rood-witte sjaal geknoopt. Een geur van sigaretten hangt als een zweem om hem heen. Holverda speelde hier zelf, bij Sparta, in de jaren tachtig. Sindsdien is hij fan. Vandaag is er geen winst, maar ja, treuren doet hij sowieso niet.

“Ach,” zegt hij met een lach, “morgen ben ik het toch weer vergeten.”

Holverda heeft bovendien andere zorgen. Kópzorgen. “Dat hoofd joh,” schudt hij.

We staan nog steeds in de gracht, honderden fans wandelen langs ons heen het stadion uit, op weg naar huis. Een paar bekenden houden halt, groeten Holverda en beginnen mee te luisteren.

“Dat hoofd joh. Dat doet gek.” Dan begint Holverda te vertellen.

Hoe hij dingen vergeet en dus continu moet opschrijven.

Hoe hij in de war kan zijn over de simpelste zaken.

Hoe hij soms een boodschapje gaat doen in de supermarkt waar hij al jaren komt, maar als hij binnenstapt opeens totaal niet meer weet wat hij nodig had. Koopt hij een grote fles Fanta, blijkt hij er thuis nóg twaalf te hebben staan. Dat ze dus helemaal niet op zijn. En dat hij een dag eerder ook al Fanta is gaan halen. Waar hij zich dus niks meer van kon herinneren.

De paar omstanders die horen wat Holverda vertelt schudden hun hoofd. Ik schud mee. Hij was als speler een held hier. Het leek wel of hij kon zweven. Hoog boven de tegenstander uit en dan dat hoofd, páts, tegen de bal. En dat niet alleen. Hij had lef en kon goed voetballen.

“Weet je nog, die keer tegen Feyenoord,” zegt hij dan.

Holverda speelde de wedstrijd van zijn leven. Dat heeft hij al vaker verteld, maar reken maar dat de mensen het willen horen. Sparta had achtergestaan en won: 2-4. Jaren later hadden fans het er nog over.

Maar over scoren gaat het nu niet. In de gracht van het stadion gaat het over de keerzijde. Want Wout heeft een prijs moeten betalen voor z'n voetballoopbaan, vindt hij zelf. Zijn hersenen doen al een tijdje raar. En ze doen steeds gekker. Hoe kan dat? Daar begint Holverda ook die dag zelf over.

“Mijn hersens zijn verzakt, joh. En ik denk dat het door het voetbal komt.”

3.

DAT HAD HIJ MOOI GEVONDEN

Een boek over Wout Holverda? De familie Holverda is blij als een uitgever aan de bel trekt, het gesprek aanknoopt en er een schrijver bij zoekt. Die schrijver: dat ben ik. Spartaan en journalist. In de sportboeken die ik al heb geschreven ging het, ik heb het gecheckt, geen enkele keer over de risico's van het koppen. Ik heb, net als zoveel anderen in deze sportwereld, kopgoals altijd juist als mooi beschouwd. Zou het misschien beter zijn om het koppen uit het voetbal te halen?, zal ik me later afvragen. Maar zover is het nog niet. De deur naar het onderzoeken van het wrede lot van Holverda, die zwaar dement stierf, staat nog maar net open.

“We zullen het grotere verhaal moeten vertellen, als we dit gaan oppakken,” zeg ik tegen de uitgever, die naar Rotterdam is gereden om te overleggen. “Het gaat een enorme zoektocht worden. En een lange reis. Maar we moeten dit uitpluizen.”

De uitgever knikt. “Dan heb ik goed nieuws. De artsen van Wout willen meewerken. Ze gaan openheid van zaken geven.”

We ontmoeten elkaar uiteindelijk allemaal in het najaar van 2023 in Katwijk, in een restaurant aan zee. Zoon Robin Holverda, dochter Melissa Holverda, de uitgever en ik. De badplaats is verlaten, binnen is het druk. Om ons heen dreutelen kinderen, honden, er zijn computerschermjes ter vermaak, er moet gegeten worden. Daar, in de kou, in deze hectische bubbel van drukte in een verder lege

strandplaats zonder toerisme, worden we het snel met elkaar eens.

“Een boek over pa,” herhaalt Wouts zoon Robin.

Ik staar naar een boomlange gozer met een tatoeage in zijn nek.

“Natuurlijk. Graag! Dat had die ouwe mooi gevonden.”

Dochter Melissa, lang blond haar, vrolijk en recht voor z'n raap, lacht. “Ja. Dat denk ik ook.”

En dan gaat het snel.

Een paar weken later staan twee grote, bruine bananendozen klaar in de gang bij Melissa thuis, een bescheiden huisje in Roelofarendsveen. Zo te zien gaan deze dozen al jaren en vele verhuizingen mee. Er staan allemaal aanwijzingen op geschreven, met stift, met pen, met potlood.

Melissa zet koffie, ploft op de bank, we kletsen wat. Eerst over luchtige zaken, het weer, de scholen van onze kinderen, dan over wat haar vader overkwam.

“Je gaat veel vinden in die dozen, denk ik,” zegt ze. “Mijn pa heeft altijd alles bewaard.”

Een paar uur later rijd ik terug naar Rotterdam met het archiefje van Wout Holverda in de achterbak. Het is de geur van oud, vergeeld papier die indruk op me maakt.

“Ik zal er zuinig op zijn,” had ik haar al toegezegd.

Nog diezelfde avond begin ik te spitten. Tientallen, honderden wedstrijdverslagen blijkt hij te hebben bewaard. Foto's, plakboeken, aantekeningen, stukken papier. Al deze verhalen markeren de hoofdstukken van een bijzonder eigenzinnige loopbaan.

Holverda was eerst amateur in Leiden. Daarna werd hij voetballer bij Sparta. Vervolgens vertrok hij naar Fortuna Sittard. Zijn laatste Eredivisieclub werd Haarlem.

Hij speelde één interland. Of, nou ja, nul, omdat hij niet mocht invallen, maar thuis had hij toch maar mooi een Oranjeshirt kun-

nen ophangen. Tot slot werd hij weer amateur. Wat overbleef was dit: hij bleef zolang hij kon trots op zijn loopbaan.

“Dat bleef die ouwe ook maar herhalen,” zegt zijn zoon in die eerste weken een paar keer. “Niemand mocht vergeten dat hij voetballer was geweest.”

Dat was toch bijzonder, helemaal voor een jongen van eenvoudige komaf.

“Wout groeide op in Leiden-Noord,” vertelt zijn zoon als ik hem opzoek. “Leiden-Noord was in die jaren een ons-kent-ons buurt. Daar had zijn vader, onze opa, een winkel met campingspullen.”

Die zaak moet een soort ‘winkel van Sinkel’ zijn geweest, niet echt geordend, meer een pand overvol spullen. “Gasflessen, wasmachines, dat soort dingen.”

Wout Holverda werkt al snel in die winkel, bij zijn pa. Meewerken is in die tijd doodgewoon. Maar voetbal voert de boventoon. Natuurlijk meldt zijn vader, zelf ook voetbalgek, zijn zoon aan bij een vereniging: Roodenburg.

Het is voetbal voor en voetbal na. Voor andere hobby's is bijna geen tijd meer. En voetbal begint nog veel meer de boventoon te voeren als Leiden in begint te zien dat Holverda weliswaar klein, maar ook wendbaar en snel is. Hoe hij de jeugdelftallen doorloopt is niet eens zo spectaculair, maar er is iets aan Holverda dat hem onderscheidt van anderen: zijn drive. Clubgenoten zien hem in zijn eentje extra trainingen te doen om beter te worden. Holverda leert zichzelf aan nog hoger te springen. Nog beter te schieten, ook met zijn ‘verkeerde’ been. Daar plukt hij de vruchten van: na een trage aanloop belandt hij toch nog jong in het eerste amateurelftal. In dat elftal groeit hij uiteindelijk uit tot een bezienswaardigheid, in zijn eerste jaren als voetballer. Dat wijzen de krantenknipsels in deze dozen wel uit.